

KRALJEVSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA

Nacionalna knjižica središnja je kulturna ustanova jedne nacije. Prva zgrada u kojoj se nalazila od 1913.-1995. značajna je ne samo u tom smislu, nego i kao prekrasno secesijsko zdanje, izdanak epohe pozne Austro-Ugarske Monarhije, kad bijasmo čvrsto usidreni u Srednju Europu, prije početka neizvjesnog jugopokusa. Rezimirajmo gdje bijasmo prije stotinjak godina, gdje smo sada, u čemu smo napredovali, a u čemu nazadovali. Nadete li se u prilici, posjetite zgradu danas Hrvatskog državnog arhiva na Marulićevu trgu u Zagrebu, i osjetite naše staro bilo, koje neprestance kuca, podsjećajući nas tko smo i odakle smo.

Kraljevska i sveučilišna knjižnica arhitekta **Rudolfa Lubynskog** u Zagrebu jedno je od najvažnijih ostvarenja domaće secesijske arhitekture s početka prošlog stoljeća, spoj bečkog *Jugendstila* i suvremene njemačke arhitekture, dimenzija 80m x 46m. Skladno je uklopljena u „zelenu potkovu“ zagrebačkog Donjega grada, koji se pruža od Zrinjevca do kazališnog trga. Zbog rušenja zgrade *Metropolitanske knjižnice* pred zagrebačkom katedralom Hrvatski sabor donio je odluku 1907. godine o gradnji nove zgrade. Na javnom natječaju je od devet radova stručni žiri pod vodstvom arhitekta **Karla Mayrdera** iz Beča dodijelio dvije ravnopravne nagrade, radovima **Lubynskog** i **Dionisa Sunka**. Nastojanjem bana Trojednog Kraljevstva Hrvatske, Slavonije i Dalmacije **Levina Raucha** 1910. je donesena odluka o početku izgradnje, a nagodinu je započeta. Osim same arhitekture, angažirani su i vodeći umjetnici tog vremena, čime je oblikovanje uzeto u totalu, kao jedinstvena oblikovna cjelina, što je danas rijetkost. Glavni volumen nad velikom čitaonicom nadstrežuje polukupola, sa sovama, kao simbolima mudrosti na uglovima. Oblikovanje pročelja nadahnuto je prikazom sveučilišnih disciplina: filozofije, medicine, prava i teologije, kipara **Roberta Frangeša**, a južno pročelje bibliotekarstva, **Rudolfa Valdeca**. Kiparica **Mila Vodsedalek** autorica je ukrasnih reljefa u Velikoj čitaonici. **Vlaho Bukovac** izradio je sliku za veliku čitaonicu *Razvitak naše književnosti*. Posvećena je posebna pozornost svakom detalju. Srećom, sačuvano je zdanje u izvorom obliku i s mobiliarom. U Velikoj čitaonici nanizan je 51 secesijski luster u pod galerijom i 130 stolnih svjetiljki, dva središnja raskošna secesijska luster promjera od 3m, s po 16 malih luster. Dvorana je ostakljena vitrajima, uključivo tropnim, koji omogućuje i zenitalno osvjetljenje. Takvo što nije palo na pamet projektantima Arene Zagreb. Velika čitaonica otvorena je danas za javnost, za korištenje arhivskoga gradiva i mikrofilmova. Vestibul i Atrij zgrade oplemenjuju šestokrlna svečana vrata ostakljena kristalnim brušenim staklom, 9 velikih i 14 manjih bogato ornamentiranih ukrasnih bakrenih žardinjera te umjetničke slike gradova istaknutih hrvatskih slikara: Menci Klement Crnčić, Senj, **Oton Iveković**, Dubrovnik, **Ferdo Kovačević**, Đakovo i **Gabrijel Jurkić**, Jajce.

Zgrada *Kraljevske i sveučilišne biblioteke* završena je 1913.godine. S vremenom je ova zgrada postala jedna od glavih kulturnih ustanova u Hrvatskoj, pretijesna za sve knjige. Sabor je još 1962. donio odluku od gradnji, ali je javni natječaj za novu zgradu raspisan tek 1977., radovi počeli

1988., a zgrada završena 1995.godine. Time je ispražnjeni prostor 1996. dobio novu ulogu, *Hrvatskog državnog arhiva*, koji se proširio na cijelu zgradu.

U posljednjih deset godina poduzeti su opsežni i pomni restauratorsko-konzervatorski zahvati. Obnovljena su spremišta arhivskoga gradiva, sve krovne plohe, potkrovlja i krovšte velike čitaonice, prostori velike čitaonice, prostorije kataloga i izdavanja knjiga te atrija, reprezentativni stubišni prostori, uređene su uredske prostorije u prizemlju i na katu, adaptirane su nekadašnje tehničke prostorije u podrumu za potrebe Središnjeg fotolaboratorija te Središnjeg laboratorija za konzervaciju i restauraciju itd. Radovi obnove izvedeni su prema arhitektonsko-konzervatorskom projektu *Hrvatskog restauratorskog zavoda* iz Zagreba te prijedlozima Instituta građevinarstva Hrvatske. Prema ocjeni stručnjaka, današnje je sjedište *Hrvatskoga državnog arhiva* nadahnut i jedinstveni primjer prožimanja kreativne arhitekture, dekorativne simbolike i funkcionalnosti. U nedavnoj anketi časopisa *Čovjek i prostor* nekoliko uglednih arhitekata i povjesničara umjetnosti upravo je ovu zgradu proglasilo „realizacijom 20. stoljeća“ u Hrvatskoj. Ona je metom stručnih obilazaka arhitekata, građevinara i povjesničara umjetnosti iz cijele Europe i ujedno trajnom obvezom svih odgovornih u Hrvatskoj za očuvanje naše baštine.

Arhitekt **Rudolf Lubynski** rođen je 1873. godine u imućnoj zagrebačkoj zemljoposjedničkoj obitelji. Završio je *Technische Hochschule* u Karlsruheu kod arhitekta Josefa Durma. Sudjelovao je u razradbi projekta za Sveučilišnu knjižnicu u Heidelbergu. Po povratku u Zagreb 1907. bio je suvlasnik *Gradnog poduzetništva Müller i Lubynski arhitekt*. Projektirao je brojne stambene kuće u Nazorovoj, Petrinjskoj, Masarykovoj. Njegovi značajniji projekti su bili: Evangelički centar u Gundulićevoj (1909.), Svećenički dom u Palmotićevoj (1910.), Zgrada osiguravajućeg zavoda u Mihanovićevoj (1928.), poslovna zgrada braće Marić — palača Shell u Gajevoj 5 (1932). Od 1926. do 1930. radi na projektu sinagoge *Il Kal grandi* u Sarajevu. Njegovo životno djelo je Kraljevska i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Arhitektonski ured Rudolfa Lubynskog između dva rata je postao rasadnik nove generacije arhitekata koji su postali protagonisti zagrebačke moderne, kao što su: Hinko Bauer, Stjepan Gomboš, Marijan Haberle, Lavoslav Horvat, Juraj Neidhardt, Bogdan Petrović i Stjepan Planić (Kolbas). Najpoznatije djelo iz tog razdoblja je poslovna zgrada braće Marić palača Shell u Gajevoj 5. Lubynski je umro 1935. u godine.

Ati SALVARO